

فهرست

منطق دهم

درسنامه

پاسخنامه

تست

- درس ۱: منطق، ترازوی اندیشه ۸ — ۱۱۹ — ۱۷۴
- درس ۲: لفظ و معنا ۱۰ — ۱۲۰ — ۱۷۵
- درس ۳: مفهوم و مصداق ۱۴ — ۱۲۲ — ۱۷۷
- درس ۴: اقسام و شرایط تعریف ۱۷ — ۱۲۴ — ۱۷۹
- درس ۵: اقسام استدلال استقرایی ۱۹ — ۱۲۵ — ۱۸۰
- درس ۶: قضیهٔ حملی ۲۳ — ۱۲۷ — ۱۸۲
- درس ۷: احکام قضایا ۲۶ — ۱۲۸ — ۱۸۴
- درس ۸: قیاس اقترانی ۲۹ — ۱۳۰ — ۱۸۷
- درس ۹: قضیهٔ شرطی و قیاس استثنایی ۳۲ — ۱۳۱ — ۱۸۹
- درس ۱۰: سنجشگری در تفکر ۳۶ — ۱۳۳ — ۱۹۱

فلسفه یازدهم

درسنامه

پاسخنامه

تست

- درس ۱: چیستی فلسفه ۳۹ — ۱۳۴ — ۱۹۳
- درس ۲: ریشه و شاخه‌های فلسفه ۴۲ — ۱۳۵ — ۱۹۵
- درس ۳: فلسفه و زندگی ۴۴ — ۱۳۶ — ۱۹۶
- درس ۴: آغاز تاریخی فلسفه ۴۶ — ۱۳۷ — ۱۹۸
- درس ۵: زندگی بر اساس اندیشه ۴۹ — ۱۳۸ — ۱۹۹

- درس ۶: امکان شناخت ————— ۵۱ ————— ۱۳۹ ————— ۲۰۰
- درس ۷: ابزارهای شناخت ————— ۵۴ ————— ۱۴۱ ————— ۲۰۲
- درس ۸: نگاهی به تاریخچه معرفت ————— ۵۷ ————— ۱۴۲ ————— ۲۰۳
- درس ۹: چیستی انسان (۱) ————— ۶۱ ————— ۱۴۴ ————— ۲۰۷
- درس ۱۰: چیستی انسان (۲) ————— ۶۳ ————— ۱۴۵ ————— ۲۰۸
- درس ۱۱: انسان، موجود اخلاق‌گرا ————— ۶۶ ————— ۱۴۶ ————— ۲۱۰

فلسفه دوازدهم

درس‌نامه

پاسخ‌نامه

تست

- درس ۱: هستی و چیستی ————— ۷۰ ————— ۱۴۸ ————— ۲۱۲
- درس ۲: جهان ممکنات ————— ۷۳ ————— ۱۵۰ ————— ۲۱۳
- درس ۳: جهان علی و معلولی ————— ۷۶ ————— ۱۵۱ ————— ۲۱۵
- درس ۴: کدام تصویر از جهان؟ ————— ۸۱ ————— ۱۵۴ ————— ۲۱۷
- درس ۵: خدا در فلسفه (قسمت اول) ————— ۸۵ ————— ۱۵۶ ————— ۲۱۹
- درس ۶: خدا در فلسفه (قسمت دوم) ————— ۸۸ ————— ۱۵۷ ————— ۲۲۱
- درس ۷: عقل در فلسفه (قسمت اول) ————— ۹۳ ————— ۱۵۹ ————— ۲۲۳
- درس ۸: عقل در فلسفه (قسمت دوم) ————— ۹۷ ————— ۱۶۱ ————— ۲۲۵
- درس ۹: آغاز فلسفه در جهان اسلام ————— ۱۰۲ ————— ۱۶۴ ————— ۲۲۷
- درس ۱۰: دوره میانی ————— ۱۰۶ ————— ۱۶۵ ————— ۲۲۹
- درس ۱۱: دوران متأخر ————— ۱۱۰ ————— ۱۶۸ ————— ۲۳۱
- درس ۱۲: حکمت معاصر ————— ۱۱۴ ————— ۱۷۱ ————— ۲۳۳
- پاسخ‌نامه کلیدی ————— ۱۱۴ ————— ۱۷۱ ————— ۲۳۶

درس‌نامه این درس را
در صفحه ۲۱۲ بخوانید

پاسخ‌نامه این درس را
در صفحه ۱۴۸ بخوانید

درس ۱

هستی و چیستی

هستی و چیستی

۷۰۰- در مورد دو مفهوم «هستی» و «چیستی» کدام گزاره نادرست است؟

- (۱) همان مفاهیم وجود و ماهیت هستند.
(۲) این دو مفهوم معمولاً با هم به کار برده نمی‌شوند.
(۳) از پرکاربردترین مفاهیم در فلسفه هستند.
(۴) برای فهم نسبت این دو مفهوم باید کاوش فلسفی نمود.

قدم نخست

۷۰۱- کدام گزینه با گزینه‌های دیگر از نظر وجودداشتن، متفاوت است؟

- (۱) سیمرغ (۲) انسان (۳) کوه (۴) اقیانوس آرام

۷۰۲- پیش‌فرض ما در رفع نیازهایمان بیانگر این موضوع است که

- (۱) نسبت بین دو مفهوم هستی و چیستی را درک کرده‌ایم.
(۲) مغایرت مفهوم وجود با ماهیت امری بی‌نیاز از دلیل است.
(۳) اشیا و پدیده‌های اطراف ما پرداخته خیالات ذهنی و توهمات ما نیستند.
(۴) آگاهی به وجود نیاز در ما فرع بر شناخت اسباب رفع آن است.

۷۰۳- این مطلب که برای رفع تشنگی به سراغ آب می‌رویم نشان‌دهنده چیستی؟

- (۱) هر چیزی که در این جهان واقعی می‌پنداریم نیازی از ما را برطرف می‌کند.
(۲) وقتی نیازی پیدا می‌کنیم، به دنبال چیزی می‌رویم که وجود داشته باشد.
(۳) تنها چیزی نیاز ما را برطرف می‌کند که یک ماهیت شناخته‌شده داشته باشد.
(۴) تنها اموری که واقعی هستند یک چیستی معین دارند.

۷۰۴- بهره‌گیری انسان از آتش برای روشنایی و طبخ غذا مؤید کدام‌یک از گزاره‌های زیر است؟

- (۱) ماهیت آتش و وجود آن دو مصداق مختلف از یک موجودند.
(۲) ماهیات گوناگون در وجودداشتن مشترک هستند.
(۳) واقعیاتی مستقل از ذهن انسان وجود دارند.
(۴) ماهیت آتش و وجود آن، دو جزء از یک موجود هستند.

قدم دوم

۷۰۵- وقتی انسان در پرسش، از کلمه «این» یا «آن» استفاده می‌کند، این استفاده بیانگر پی‌بردن به چه موضوعی است؟

- (۱) وجود (۲) ماهیت (۳) اجزای هستی (۴) چیستی و موضوع

۷۰۶- با توجه به کنجکاوی کودک برای پی‌بردن به ویژگی‌های این یا آن حیوان، می‌توان دریافت که

- (۱) تفاوت ماهوی حیوانات دلیلی است بر مغایرت مفهوم وجود با ماهیت
(۲) وجود هر شیء، توصیف‌گر ذاتیات آن شیء می‌باشد.
(۳) آگاهی از وجود اشیا و حیوانات به دانستن ذاتیات آن‌ها گواهی می‌دهد.
(۴) وجود و ماهیت هر حیوانی، یگانگی مفهومی دارند.

۷۰۷- اگر کودکی هنگام دیدن چیزی، سؤال «این چیست؟» را بپرسد، به تفاوت چه چیزی از منظر خود اشاره کرده است؟

- (۱) تفاوت موضوع و محمول (۲) تفاوت وجود و ماهیت (۳) تفاوت حمله و شرطی (۴) تفاوت ضروری و غیرضروری

(کانون فرهنگی آموزش ۹۸)

۷۰۸- وجه تمایز موجودات جهان از حیث داشتن آن‌ها است؛ مانند

- (۱) ماهیت - زنده‌بودن یک پشه (۲) هستی - وجودداشتن یک انسان (۳) چیستی - آب‌بودن آب (۴) ماهیت - سفیدبودن یک لباس

۷۰۹- درباره دو مفهوم وجود و ماهیت، کدام گزاره درست نیست؟

- (۱) دو مفهوم از یک چیزند که تشکیل‌دهنده یک واقعیت خارجی است.
(۲) به ترتیب حیثیت اشتراکی و وجه اختصاصی بین موجودات هستند.
(۳) ذاتیات یک شیء، باعث تمایز آن از دیگر موجودات است.
(۴) حمل مفهوم وجود بر ماهیت با حمل ماهیت بر خودش یکسان نیست.

۷۱۰- کدام گزینه نشان‌دهنده یگانگی مصداق وجود و ماهیت است؟

- (۱) انسان و ناطقیت دو جزء از یک مفهوم هستند.
(۲) از یک موجود واحد، دو مفهوم یگانه به دست می‌آید.
(۳) طلا و وجود آن دو مفهوم مختلف از یک موجودند.
(۴) یگانگی وجود این دو مفهوم سبب اتحاد مفهومی آن‌ها می‌شود.

۷۱۱- کدام عبارت بیانگر دلیل مغایرت مفهوم وجود با ماهیت است؟

- (۱) مفهوم وجود را می‌توان بر ماهیت حمل کرد.
 (۲) چیزهایی وجود دارند که دارای ماهیت نیستند.
 (۳) می‌توان ماهیاتی را تصور کرد که موجود نیستند.
 (۴) سلب وجود از ماهیت، در ذهن و در خارج امکان‌پذیر است.

قدم سوم

۷۱۲- نخستین فیلسوف در عالم اسلام که به طور ویژه به تفاوت میان «وجود و ماهیت» توجه کرد، کدام فیلسوف است؟

- (۱) فارابی (۲) ملاصدرا (۳) ابن سینا (۴) ابن رشد

(انسانی ۹۲)

۷۱۳- ماهیت و وجود اشیا در از هم جداست و این یعنی

- (۱) واقعیت - مغایرت مفهوم آن‌ها (۲) ذهن - مغایرت مفهوم آن دو (۳) ذهن - اعتباری بودن ماهیت (۴) واقعیت - مغایرت آن دو

۷۱۴- موضوع و محمول یک قضیه با هم نسبت تساوی دارند. این مطلب می‌تواند نشانگر باشد.

- (۱) شناخت عقلی حمل محمول بر موضوع (۲) عدم ارتباط ذاتی بین موضوع و محمول
 (۳) شناسایی حسی حمل محمول بر موضوع (۴) بی‌نیازی حمل محمول بر موضوع از دلیل

۷۱۵- نظر ابن سینا در مورد تفاوت هستی و چیستی را در کدام گزینه بهتر می‌توان دریافت نمود؟

- (۱) هستی و چیستی دو جزءاند از یک چیز، ولی این دو جزء بودن توسط ذهن می‌تواند درک شود.
 (۲) قضیه «انسان موجود است»، مثل «کاغذ سفید است»، می‌باشد با این تفاوت که سفیدی جزء کاغذ نیست.
 (۳) تفاوت هستی و چیستی فقط در ذهن و از حیث مفهوم است، نه چیز دیگر.
 (۴) هستی و چیستی دو مصداق مختلف و متفاوت از یک چیزند، نه از دو موجود جداگانه.

۷۱۶- به چه علت وجود و ماهیت یک چیز را نمی‌توان مانند اجزای تشکیل‌دهنده آب دانست؟

- (۱) این دو، دو حیثیت و دو جزء یک چیز هستند و نه ترکیب‌شده با هم.
 (۲) هر ماهیتی در جهان ذهن و خارج، یک واقعیت محسوب می‌گردد.
 (۳) این مفاهیم، دو جنبه از یک چیز هستند و نه دو جزء از یک چیز.
 (۴) هر وجودی در جهان ذهن حاکی از یک واقعیت بیرونی است.

۷۱۷- در تفکیک مفهوم وجود از ماهیت، می‌توان به اشاره نمود.

- (۱) چیستی‌های بدون هستی (۲) چیستی‌های بدون علت (۳) موجودات مرکب از اشیا (۴) تعیین نسبت میان آن دو

(کانون فرهنگی آموزش ۹۸)

۷۱۸- نسبت میان وجود و ماهیت به کدام گزینه نزدیک‌تر است؟

- (۱) نسبت میان درختان و رنگ سبز (۲) نسبت میان مولکول‌های شیشه و خود شیشه
 (۳) نسبت میان پدر بودن و خانواده (۴) نسبت میان فیلسوف بودن فارابی و انسان بودن او

۷۱۹- چند مورد از موارد زیر نادرست است؟

- (الف) در خارج ماهیتی را نمی‌توان بدون وجود مشاهده کرد.
 (ب) وجود و ماهیت در ذهن دو مفهوم جداگانه‌اند.
 (۱) صفر (۲) یک (۳) دو (۴) سه

قدم چهارم

۷۲۰- حمل مفهوم کدام گزینه از نوعی است که به دلیل نیاز ندارد؟

- (۱) سفید برای شکر (۲) سوزاننده برای آتش (۳) حساس برای گیاه (۴) موجود برای انسان

۷۲۱- حمل کدام یک از موارد زیر بر انسان، نیازمند دلیل نیست؟

- (۱) مخلوق (۲) فیلسوف (۳) جسم (۴) سفید پوست

۷۲۲- در چه صورت یک حمل را از نوع غیر ضروری (حمل شایع صنعتی) می‌دانیم؟

- (۱) مفهوم محمول برابر با مفهوم موضوع باشد.
 (۲) مفهوم محمول غیر از مفهوم موضوع باشد.
 (۳) مصداق محمول برابر با مصداق موضوع باشد.
 (۴) مصداق محمول غیر از مصداق موضوع باشد.

۷۲۳- در رابطه با تفاوت مفهوم مثلث و شکل سه‌ضلعی، نمی‌توان گفت

- (۱) این دو مفهوم هیچ تفاوتی با یکدیگر ندارند.
 (۲) حمل هر کدام بر دیگری، حمل ضروری است.
 (۳) این دو مفهوم از یکدیگر جدایی‌ناپذیر هستند.
 (۴) حمل هر کدام بر دیگری، حمل اولی ذاتی است.

۷۲۴- در صورتی محمول به صورت ضروری بر موضوع حمل می‌شود که

- (۱) جزء تعریف آن قرار بگیرد و از آن جدا نشود.
 (۲) محمول ربطی به موضوع نداشته باشد.
 (۳) نیازمند دلیل حسی و تجربی نباشد.
 (۴) تفاوتی در میزان گستردگی نداشته باشند.

۷۲۵- تفاوت حمل ضروری با غیر ضروری در چیست؟

- ۱) تفاوت این دو همان تفاوت هستی و چیستی است.
- ۲) برای حمل ضروری نیازمند دلیل عقلی محض هستیم، ولی برای حمل غیر ضروری دلیل تجربی کافی است.
- ۳) حمل ضروری دلیل نمی‌خواهد، ولی حمل غیر ضروری به دلیل نیاز دارد.
- ۴) حمل ضروری تنها در ذهن اتفاق می‌افتد، ولی حمل غیر ضروری، خارجی است.

۷۲۶- کدام یک از گزاره‌های زیر از حمل ضروری بهره نمی‌برد؟

- ۱) دایره منحنی بسته است.
- ۲) انسان حیوان ناطق است.
- ۳) کاغذ جسم است.
- ۴) سراب ناموجود است.

(کانون فرهنگی آموزش ۹۸)

۷۲۷- کدام یک از قضایای زیر، نیازمند دلیل نیست؟

- ۱) هر گیاهی یک نوع حیوان است.
- ۲) سحر و جادو در جهان نیست.
- ۳) بهشت وجود دارد.
- ۴) شیرین یک مزه است.

(کانون فرهنگی آموزش ۹۸)

۷۲۸- در رابطه با ویژگی‌های دو قضیه «انسان حیوان ناطق است» و «انسان موجود است» به ترتیب کدام موارد صحیح است؟

- ۱) ضروری بودن و نیازمندی دلیل برای حمل محمول - بی‌نیازی از دلیل برای حمل محمول
- ۲) مغایرت موضوع و محمول - یکسان بودن موضوع و محمول
- ۳) گستردگی مفهوم محمول نسبت به موضوع - عدم رابطه ضروری بین موضوع و محمول
- ۴) جدایی‌ناپذیری دو مفهوم موضوع و محمول - ضروری بودن رابطه موضوع و محمول

(کانون فرهنگی آموزش ۹۸)

۷۲۹- میان کوه نقره به عنوان یک چیستی و وجود، رابطه ضروری برقرار؟

- ۱) نیست؛ بنابراین امکان وجود یافتن ندارد.
- ۲) نیست؛ پس حمل وجود بر آن دلیل نمی‌خواهد.
- ۳) است؛ بنابراین امکان وجود یافتن دارد.
- ۴) نیست؛ پس ایجاد آن ممکن است و نه حتمی.

۷۳۰- حمل در کدام گزینه به دلیل نیاز دارد؟

- ۱) مربع چهارضلعی است.
- ۲) انسان دانا است.
- ۳) شکر شیرین است.
- ۴) اسب شیشه می‌کشد.

۷۳۱- شناسایی دلیل حمل در کدام گزاره با سایر گزینه‌ها متفاوت است؟

- ۱) خربزه شیرین است.
- ۲) دم‌کرده آویشن برای درمان برخی امراض مفید است.
- ۳) انسان‌ها سطح قدرت ناطقه متفاوتی دارند.
- ۴) مکعب حجم سه‌بعدی است.

(کانون فرهنگی آموزش ۹۸)

۷۳۲- اگر مفهوم وجود جزئی از مفهوم ماهیت بود،؟

- ۱) نفی وجود از ماهیت امکان‌پذیر نبود.
- ۲) حمل وجود بر ماهیت نیازمند دلیل بود.
- ۳) حمل وجود بر ماهیت ممکن نبود.
- ۴) حمل وجود بر موضوع ضروری نبود.

(انسانی قارچ ۹۷)

۷۳۳- کدام عبارت برای اصل «زیادت وجود بر ماهیت» (به نحو ضمنی) استدلال اقامه می‌کند؟

- ۱) مغایرت وجود و ماهیت، مورد اتفاق حکمای مسلمان است.
- ۲) ماهیت‌های زیادی را می‌شود در نظر گرفت که موجود نیستند.
- ۳) به مجرد تصور یک ماهیت، آن ماهیت در ذهن وجود پیدا می‌کند.
- ۴) ماهیت و وجود اشیا در ذهن از هم جدا می‌شود و مغایرت می‌یابند.

(انسانی قارچ ۹۴)

۷۳۴- با فرض این که مفهوم وجود جزء مفهوم ماهیت باشد، کدام عبارت درست خواهد بود؟

- ۱) امور خیالی واقعاً وجود خواهند داشت.
- ۲) ماهیات، مبهم و ناشناخته خواهند بود.
- ۳) هیچ چیزی واقعاً وجود نخواهد داشت.
- ۴) همه ماهیات عین یکدیگر خواهند بود.

۷۳۵- کدام گزینه درست است؟

- ۱) «جانور رشدکننده» مفهوم گسترده «گیاه» است.
- ۲) «شکل سه‌ضلعی» اجمال مفهوم «مثلث» است.
- ۳) «متفکر» مفهوم گسترده «انسان» است.
- ۴) «حیوان» اجمال مفهوم «جسم حساس» است.

۷۳۶- در چه صورت یک مفهوم از چیستی مفهوم دیگر حکایت می‌کند و رابطه بین آن دو چه نام دارد؟

- ۱) در صورتی که گسترده‌تر از آن باشد. - رابطه ضروری
- ۲) در صورتی که مجمل‌تر از آن باشد. - رابطه غیر ضروری
- ۳) در صورتی که از حقیقت آن حکایت کند. - رابطه ذاتی
- ۴) در صورتی که حمل آن دلیل بخواهد. - رابطه امکانی

۷۳۷- وقتی در تشخیص بین دو نوع وسیله در خانه دچار خطا می‌شویم، بدین معناست که

- ۱) در اصل وجود آن وسایل دچار خطا شده‌ایم.
- ۲) درک هستی یک شیء به معنی اذعان به شناخت ماهیت آن شیء نیست.
- ۳) حمل محمول وجود بر آن دو وسیله نیازمند دلیل نیست.
- ۴) تفکیک ماهیت آن دو وسیله غیرممکن است.

گذری تاریخی

۷۳۸- فلسفه تومیسیم توسط کدام یک از فلاسفه بنیان نهاده شده و اکنون چه وضعیتی دارد؟

- ۱) توماس آکوئیناس - در جریان است.
- ۲) ابن رشد - در جریان است.
- ۳) توماس آکوئیناس - طرفداری ندارد.
- ۴) ابن رشد - طرفداری ندارد.

۷۳۹- بحث مغایرت وجود و ماهیت پایه کدام یک از برهان‌های ابن سینا قرار گرفته است و آکوئیناس کدام مطلب را پایه برهان‌های خود قرار داده است؟

- (۱) وجوب و امکان - مغایرت وجود و ماهیت
 (۲) وجوب و امکان - وجوب و امکان
 (۳) مغایرت وجود و ماهیت - مغایرت وجود و ماهیت
 (۴) مغایرت وجود و ماهیت - وجوب و امکان
- ۷۴۰- تفکیک وجود از ماهیت مؤخر از است.

- (۱) اصل واقعیت مستقل از ذهن (۲) زیادتی وجود بر ماهیت (۳) شناخت ذاتیات هر شیء (۴) برهان وجوب و امکان
- ۷۴۱- چرا فرق بین ماهیت و وجود بی‌تردید یکی از اساسی‌ترین عقاید در فلسفه و تفکر اسلامی است؟

- (۱) چون اولین بار فارابی در مورد این موضوع صحبت کرده است.
 (۲) به علت توجه خاص ابن سینا به بحث مغایرت وجود و ماهیت، این نکته برجسته و مقدمه مباحث دیگر شده است.
 (۳) فیلسوفان غرب با توجه به آثار ابن سینا و ابن رشد با فلسفه ارسطو و این موضوع آشنا شدند.
 (۴) زیرا ابن رشد با دقت در فهم مطالب ارسطو توانست این موضوع را خارج از بحث فلسفه گسترش دهد.

۷۴۲- علت آشنایی مجدد فلاسفه اروپایی با اندیشه‌های ارسطو بعد از قرن سیزدهم میلادی چه بود؟

- (۱) بهره‌گیری فیلسوفانی چون راجر بیکن از نظرات ارسطو
 (۲) کنارگذاشتن فلسفه‌های حسی و استفاده از آرای ابن سینا
 (۳) استفاده از آرای ابن سینا و آرای ابن رشد در اروپا
 (۴) ایجاد مناقشات فراوان به دلیل ارائه نظراتی از آکوئیناس

۷۴۳- درباره عینیت مفهوم وجود و ماهیت می‌توان مدعی بود که

- (۱) از اساسی‌ترین آراء و عقاید فلسفی در تفکر اسلامی است.
 (۲) زمینه‌ساز گفت‌وگوهای مهم فلسفی در جهان اسلام است.
 (۳) پایه یکی از براهین ابن سینا در اثبات وجود خدا قرار گرفت.
 (۴) با پذیرش آن، تمایز بین ماهیات گوناگون غیرممکن می‌شود.

۷۴۴- در کدام گزاره، نمی‌توان از دلیل حمل سؤال کرد؟

- (۱) زمستان سرد است. (۲) انسان فانی است. (۳) خدا جاودانه است. (۴) پلاتین فلز است.

(فارج ۹۹)

۷۰۴- گزینه ۳ برای شناخت بیشتر دو مفهوم هستی و چیستی نیازمند برداشتن چند گام هستیم. در اولین گام، به اصل واقعیت مستقل از ذهن معترف هستیم. این که در اطراف ما چیزهایی واقعی وجود دارد که بنابر احتیاجمان از آن‌ها بهره‌مند می‌شویم؛ یعنی این نیاز و راه‌های رفع آن‌ها را ساخته و پرداخته ذهن خود نمی‌دانیم.

بررسی سایر گزینه‌ها: ۱ دو مفهوم مختلف از یک موجود صحیح می‌باشد. ۲ وجود وجه اشتراکی موجودات است نه ماهیات یعنی همه ماهیات موجود نیستند. ۴ ماهیت آتش و وجود آن دو جنبه از یک موجودند نه دو جزء از یک موجود.

۷۰۵- گزینه ۱ افراد با استفاده از کلمات این و آن نشان می‌دهند که به وجود فلان چیز واقف هستند.

۷۰۶- گزینه ۱ کودکی که با صفات اشاره «این» و «آن» راجع به حیوانات گوناگون می‌پرسد، یعنی از چیستی آن‌ها آگاه نیست. او به وجود حیوانات آگاه است و می‌داند که آن‌ها موجودند. اگر مغایرتی بین مفهوم وجود با ماهیت نبود، پرسش کودک از چیستی حیوانات بی‌معنا بود.

۷۰۷- گزینه ۲ کودک با استفاده از کلمه این و آن نشان می‌دهد که به وجود آن چیز بی‌برده است و می‌داند که موجود است، اما از ماهیت و چیستی آن آگاه نیست.

۷۰۸- گزینه ۳ ماهیت یا چیستی همان وجه اختصاصی موجودات است. آب‌بودن آب نشان‌دهنده ماهیت آن است.

بررسی سایر گزینه‌ها: ۱ زنده‌بودن پشه اشاره به حیات آن دارد، نه ماهیت یا حتی وجود. ۲ قسمت اول و دوم، هر دو اشاره به وجود دارند و نادرست هستند. ۴ سفیدبودن، جزء ماهیت و ذات لباس نیست، بلکه از صفاتی است که بر آن عارض می‌شود.

۷۰۹- گزینه ۱ دو مفهوم هستی و چیستی دو مفهوم از یک شیء هستند نه به این معنا که دو جزء از یک موجودند که اجزای تشکیل‌دهنده یک شیء واقعی را بسازند.

۷۱۰- گزینه ۳ وقتی صحبت از هستی و چیستی موجودی (مانند طلا) می‌شود؛ به دو مفهوم یا دو جنبه از آن شیء اشاره می‌کنیم نه این که این دو مفهوم اجزای سازنده آن محسوب می‌شوند؛ یعنی مصداق این دو مفهوم یک موجود واحد است.

۷۱۱- گزینه ۳ اگر شما مفاهیمی را تصور کنید که وجود ندارند؛ یعنی ماهیت هست، ولی وجود نیست. پس وجود و ماهیت با هم فرق دارند و مغایر هستند. حمل وجود بر ماهیت گزینه (۱) دلیل مغایرت نیست، چون انسان را هم بر بشر می‌شود حمل کرد، در صورتی که یکی هستند.

۷۱۲- گزینه ۱ فارابی اولین فیلسوف مسلمانی بود که به نسبت میان دو مفهوم وجود و ماهیت توجه ویژه‌ای نمود و در تمایز میان این دو مفهوم نکاتی را مطرح نمود.

۷۱۳- گزینه ۲ ماهیت و وجود در جهان ذهنی یا اعتباری از هم جدا می‌شوند و با یکدیگر مغایرت پیدا می‌کنند.

۷۱۴- گزینه ۴ وقتی بین موضوع و محمول قضیه‌ای رابطه تساوی برقرار باشد، می‌توان نتیجه گرفت این دو مفهوم از یکدیگر جدایی‌ناپذیرند و عین یکدیگر می‌باشند و حمل هر مفهومی بر خودش بی‌نیاز از دلیل می‌باشد؛ مثلاً می‌گوییم هر انسانی ناطق است و هر ناطقی انسان است.

۷۱۵- گزینه ۳ بررسی سایر گزینه‌ها: ۱ این دو مفهوم دو جزء از یک چیز نیستند که با هم ترکیب یا جمع شده باشند. ۲ وجود و چیستی، مانند کاغذ و رنگ کاغذ نیست که وقتی کسی بپرسد چه رنگی، می‌گوییم سفید. ضمناً وجود هم جزئی از انسان نیست. ۴ در خارج دو امر جداگانه به نام وجود و ماهیت نداریم، بلکه در جهان خارج واقعیتی وجود دارد که هر دو مفهوم را بدان نسبت می‌دهیم.

درس اول: هستی و چیستی

کلاس ۱۲

۷۰۰- گزینه ۲ یکی از مباحث اولیه فلسفه، تعیین نسبت دو مفهوم هستی و چیستی است (یعنی برای فهم نسبت این دو مفهوم باید کاوش فلسفی نمود)؛ زیرا این دو مفهوم از پرکاربردترین مفاهیم میان انسان‌ها هستند و معمولاً در کنار هم به کار می‌روند.

۷۰۱- گزینه ۱ سیمرغ موجودی خیالی است و واقعیت ندارد.

۷۰۲- گزینه ۳ پذیرش وجود اشیا و موجوداتی در پیرامون ما و توانایی شناخت نسبت به آن اولین اصل در برآورده کردن نیازهایمان است. این مطلب اولین گام در شناخت و تبیین نسبت بین دو مفهوم هستی و چیستی است. (رد ۱ و ۲) ابتدا به وجود پدیده‌ای معتقد می‌شویم، سپس نسبت به شناخت آن اقدام می‌کنیم. (رد ۴)

۷۰۳- گزینه ۲ این مطلب بیانگر آن است که می‌دانیم در اطراف ما چیزهایی واقعی است که برحسب نیاز از آن‌ها استفاده می‌کنیم و نیازمان را برطرف می‌سازیم. بررسی سایر گزینه‌ها: ۱ ممکن است چیزی را به اشتباه واقعی پنداشته باشیم. از طرف دیگر، لزوماً هر واقعیتی نیازی از ما برطرف نمی‌کند. ۳ چیزی که واقعیت داشته باشد نیاز ما را برطرف می‌کند و نه صرف ماهیت. ۴ امور خیالی نیز دارای یک چیستی معین هستند.

۷۱۶- گزینه ۳ وقتی می‌گوییم هستی و چیستی دو مفهوم از یک چیزند، بدین معنا نیست که آن‌ها دو جزء از یک موجودند که با هم ترکیب یا جمع شده‌اند، آن‌گونه که اکسیژن و هیدروژن دو جزء تشکیل‌دهنده آب هستند.

۷۱۷- گزینه ۱ دلایلی برای رد مطابقت مفهوم وجود و ماهیت وجود دارد، از جمله این‌که اگر وجود و ماهیت عین یکدیگر بودند، صرف تصور هر ماهیتی برای تحقق وجودش کافی بود. در صورتی که چیستی‌های فراوانی داریم که دست کم تا زمان حال وجودشان محقق نشده است.

۷۱۸- گزینه ۴ وجود و ماهیت دو جنبه و دو حیثیت یک چیز هستند، همان‌طور که فیلسوف‌بودن و انسان‌بودن فارابی نشان‌دهنده جنبه‌های مختلفی از او هستند.

بررسی سایر گزینه‌ها: ۱ رنگ سبز ویژگی بخشی از درخت (برگ‌ها) است و نه حیثیت آن. ۲ مولکول‌های شئی تشکیل‌دهنده و اجزای خود شئی هستند. ۳ پدر خود جزئی از یک خانواده است.

۷۱۹- گزینه ۲ بررسی مورد نادرست: (ب) هستی و ماهیت دو جنبه و دو حیثیت موجودات هستند و نه مفاهیم. بسیاری از مفاهیم هستند که وجود ندارند؛ مانند سیم‌رغ و اژدها و ...

۷۲۰- گزینه ۲ سوزاننده‌بودن جزء ماهیت آتش است و آن را نمی‌توان از آتش جدا نمود؛ بنابراین حمل آن بر آتش نیاز به دلیل ندارد.

بررسی سایر گزینه‌ها: ۱ سفیدبودن جزء ذات شکر نیست. ۳ حساس‌بودن جزء ذاتی گیاه محسوب نمی‌شود. ۴ وجود جزء ذات انسان نیست.

۷۲۱- گزینه ۳ هر انسانی جسم دارد و جسم‌بودن جزء ماهیت و ذات انسان است، بنابراین حمل آن ضروری است و به دلیل نیاز ندارد.

۷۲۲- گزینه ۲ هرگاه در قضیه‌ای مفهوم محمول غیر از مفهوم موضوع باشد، حمل از نوع حمل شایع صناعی خواهد بود، مانند «قضیه انسان موجود است».

۷۲۳- گزینه ۱ شکل سه‌ضلعی، مفهوم گسترده‌تری از مثلث دارد و از این نظر این دو متفاوت هستند.

حمل‌هایی که ذاتیات بر ذات حمل می‌شوند را حمل اولی ذاتی می‌نامند.

۷۲۴- گزینه ۱ اگر محمولی را بتوان جزء تعریف موضوع قرار داد و آن را نتوان از موضوع جدا نمود، به گونه‌ای که محمول جزئی از ذات موضوع باشد، حمل آن از نوع ضروری خواهد بود.

۷۲۵- گزینه ۳ وقتی چیزی جدای از ذات چیز دیگری باشد، حمل آن مفهوم از نوع حمل غیرضروری است و نیازمند دلیل است، مانند حمل وجود بر چیستی انسان.

۷۲۶- گزینه ۴ میان چیستی و هستی سراب رابطه ضروری برقرار نیست، می‌تواند وجود داشته باشد یا نه، بنابراین حمل آن از نوع غیرضروری است و حمل وجود یا عدم بر آن نیازمند دلیل است.

۷۲۷- گزینه ۴ مزه‌بودن از ویژگی‌های ذاتی شیرین است و از آن جداناپذیر است، بنابراین حمل آن ضروری است و به دلیل نیاز ندارد.

بررسی سایر گزینه‌ها: ۱ حمل حیوان بر گیاه ممتنع است. ۲ نفی وجود به دلیل نیاز دارد؛ زیرا جزئی از ماهیت نیست. ۳ حمل وجود به دلیل نیاز دارد؛ زیرا جزئی از ماهیت نیست.

۷۲۸- گزینه ۳ بررسی سایر گزینه‌ها: ۱ حمل در قضیه اول به دلیل نیاز ندارد، اما در قضیه دوم به دلیل نیازمند است. ۲ در قضیه اول موضوع و محمول یکسان هستند، اما در قضیه دوم مغایرت دارند. ۴ در قضیه دوم بین موضوع و محمول رابطه ضروری وجود ندارد.

۷۲۹- گزینه ۴ وجود جزء ذات و ماهیت کوه نقره نیست، اما این بدین معنا نیست که وجود یافتن چنین چیزی ممکن نباشد.

۷۳۰- گزینه ۲ دانابودن جزء ویژگی‌های ذاتی انسان نیست، بنابراین حمل از نوع غیرضروری است و به دلیل نیاز دارد.

بررسی سایر گزینه‌ها: ۱ چهارضلعی جزء ذات مربع است. ۳ شیرین جزء ذات شکر است. ۴ شیبه‌کننده جزء ذات اسب است.

۷۳۱- گزینه ۴ حمل هر محمولی بر موضوعی یا بدیهی و بی‌نیاز از دلیل است (مانند حمل هر مفهومی بر خودش یا حمل ذاتیات یک مفهوم بر خودش) یا نیازمند دلیل است که این دلیل یا از طریق ادراک حسی و تجربه ارائه می‌شود یا از راه تعقل. حمل «حجم سه‌بعدی» بر «مکعب» در گزینه (۴) بی‌نیاز از دلیل است.

۷۳۲- گزینه ۱ اگر مفهوم وجود جزء ماهیت یا عین ماهیت بود، دیگر اثبات وجود هیچ ماهیتی نیازمند دلیل نبود، چراکه در آن صورت هر ماهیتی موجود می‌شد و نفی وجود از هیچ ماهیتی ممکن نبود.

۷۳۳- گزینه ۲ اگر مفهوم وجود جزء یا مانند مفهوم ماهیت بود، در آن صورت به هر ماهیتی که فکر می‌کردیم امکان داشت موجود باشد؛ بنابراین حال که این‌گونه نیست، متوجه می‌شویم که وجود و ماهیت در ذهن با یکدیگر مغایر هستند.

۷۳۴- گزینه ۱ اگر مفهوم وجود جزء مفهوم ماهیت بود، در آن صورت هر ماهیتی که تصور می‌کردیم وجود داشت و دیگر وجود هیچ ماهیتی و حتی ماهیت‌های خیالی نیازی به دلیل نداشت.

۷۳۵- گزینه ۴ مفهوم «جسم حساس» گویای ذات و حقیقت «حیوان» است و تفاوتشان در اجمال و گستردگی است. مفهوم «حیوان» اجمال مفهوم «جسم حساس» می‌باشد.

۷۳۶- گزینه ۳ در صورتی یک مفهوم بیانگر چیستی مفهوم دیگر خواهد بود که بین آن دو رابطه ذاتی برقرار باشد و آن مفهوم گویای ذات و حقیقت دیگری باشد.

۷۳۷- گزینه ۲ این عبارت به اصل مغایرت وجود با ماهیت اشاره دارد. ما به وجود اشیایی در اطراف خود یقین داریم در صورتی که نسبت به ماهیت آن دچار شک و تردید و خطا می‌شویم. اگر مغایرتی بین این دو مفهوم نبود، یقین در وجود یک شئی به شناخت ماهیت آن منجر می‌شد.

۷۳۸- گزینه ۱ فلسفه تومیسس را توماس آکوئیناس بنیان نهاد که هنوز در جریان می‌باشد و طرفدارانی دارد.

۷۳۹- گزینه ۱ بحث مغایرت وجود و ماهیت پایه یکی از برهان‌های ابن سینا به نام برهان وجوب و امکان قرار گرفته است و توماس آکوئیناس نیز آن را پایه برهان‌های خداشناسی خود قرار داده است.

۷۴۰- گزینه ۱ برای درک درست از دو مفهوم هستی و چیستی و نیز نسبت بین آن دو و البته مغایرت میان وجود و ماهیت؛ قدم اول این است که به واقعیاتی صرف‌نظر از چگونگی ماهیت این واقعیات معترف باشیم. پس اصل واقعیت مستقل از ذهن (یعنی وجودداشتن اشیای واقعی در اطراف ما) مقدم بر تفکیک مفهوم وجود از ماهیت است.

۷۴۱- گزینه ۲ به علت توجه خاص ابن سینا، این بحث با عنوان «مغایرت وجود و ماهیت» و یا عنوان‌هایی مشابه، مقدمه طرح مباحث جدیدی قرار گرفت، به گونه‌ای که گفته‌اند «فرق بین ماهیت و وجود بی‌تردید یکی از اساسی‌ترین آرا و عقاید فلسفی در تفکر اسلامی است».

۷۴۲- گزینه ۳ از قرن سیزدهم میلادی در اروپا فلسفه‌ای ترویج می‌شد که بیشتر متکی به دیدگاه‌های ابن سینا و ابن رشد بود. همین امر فرصتی را فراهم نمود تا فلاسفه غرب از طریق ابن سینا و ابن رشد مجدداً با فلسفه ارسطویی ارتباط برقرار کنند.

۷۴۳- گزینه ۴ گزینه‌های (۱) تا (۳) مؤید مغایرت دو مفهوم هستی و چیستی هستند. وقتی وجود وجه اشتراکی موجودات است؛ اگر مفهوم وجود و ماهیت عین یکدیگر باشند، اساساً تفاوت بین ماهیات معنا نداشت و مثلاً ماهیت انسان و طوطی یکی می‌شد.

۷۴۴- گزینه ۲ فلز بودن ذات پلاتین است، بنابراین حمل «فلز» بر «پلاتین» نیازمند دلیل نیست.

هستی و چیستی

درس ۱

چند نکته یادآوری از سال گذشته

۱ موضوع دانش فلسفه «وجود» است.

۲ فلسفه مسائل بنیادین و اساسی پیرامون «وجود» را بررسی می‌کند.

۳ «علم و معرفت» (یعنی معرفت‌شناسی) یکی از مباحث اساسی فلسفه است.

مهم‌ترین موضوعاتی که در سال جدید می‌خوانید

۱ مباحث پیرامون حقیقت وجود، یعنی رابطه هستی و چیستی (وجود و ماهیت)

۲ جهان ممکنات و مفاهیم سه‌گانه: امکان، ضرورت، امتناع

۳ علت و معلول و رابطه علیت

هستی و چیستی

یکی از مباحث اولیه فلسفه، درک این دو مفهوم و تعیین نسبت میان آن‌ها است:

۱ هستی (وجود)

۲ چیستی (ماهیت)

این دو مفهوم از پرکاربردترین مفاهیم هستند و معمولاً کنار هم به کار می‌روند. برای شناخت آن‌ها و درک نسبت بینشان این چند قدم را بردارید!

قدم اول

مسائل زندگی روزمره حتی از کودکی به ما نشان می‌دهد که: ۱ در جهان اطراف ما چیزهای واقعی هست. ۲ برحسب نیاز از این چیزهای واقعی استفاده می‌کنیم. ۳ یعنی قبول داریم این چیزهای واقعی نیازهای ما را به صورت واقعی برآورده می‌کنند.

نتیجه اشیا و موجوداتی پیرامون ما وجود دارند و ما می‌توانیم به آن‌ها علم پیدا کنیم (یعنی آن‌ها را بشناسیم).

مثال: وقتی گرسنه و تشنه می‌شویم به سراغ آب و غذا می‌رویم! وقتی غمگین می‌شویم با کسی که دوستش داریم حرف می‌زنیم تا آرام شویم! وقتی کنکور داریم کتاب تست می‌خریم تا با آن از پس سؤالات کنکور برآییم!

نکته البته بعضی وقت‌ها چیزهایی را درک می‌کنیم یا تصور می‌کنیم که واقعی نیستند و خارج از ذهن ما وجود ندارند.

قدم دوم

به این مثال توجه کنید: به همراه برادر کوچک‌ترتان به باغ وحش رفته‌اید، او می‌پرسد این چیست؟ آن چیست؟ چون حیواناتی می‌بیند که اسمشان را نمی‌داند؛ مثلاً فیل را نشان می‌دهد، می‌گوید: این چیست؟ شما می‌گویید: این فیل است. او می‌پرسد: فیل چی هست؟ و شما توضیحی می‌دهید تا او را دست به سر کنید! این مثال چه چیز را نشان می‌دهد؟

۱ کودک با گفتن «این چیست؟» یا «آن چیست؟» نشان می‌دهد وجود حیوانات را فهمیده و درک کرده است و می‌داند آن‌ها موجودند و هستند (وجود دارند).

۲ کودک با پرسیدن ویژگی‌ها نشان می‌دهد که ماهیت یا چیستی آن‌ها را نمی‌شناسد (چیستی را نمی‌داند).

شناخت ماهیت یعنی چه؟ یعنی:

۱ شناخت ویژگی‌های مخصوص هر موجود

۲ ویژگی‌هایی که آن‌ها را از دیگر موجودات متفاوت می‌کند، بشناسیم.

۳ این ویژگی‌ها را در منطق و فلسفه با اصطلاح «ذاتیات» می‌شناسیم؛ یعنی ذات شیء.

۴ ماهیت یا چیستی هر موجود بیان‌کننده ذاتیات شیء است.

نتیجه: ۱ انسان در هر چیزی که می‌بیند دو جنبه را درک می‌کند: چیستی داشتن (ماهیت یا ذات) وجود بخش مشترک موجودات است (یعنی همه موجودات در وجود داشتن مشترک هستند) و ماهیت وجه اختصاصی آن‌ها (یعنی ذات و ماهیت موجودات با هم فرق دارد).

قدم سوم

فلسوف بزرگ مسلمان، فارابی، به این نسبت میان ماهیت و وجود توجه ویژه‌ای کرد و چند نکته در مورد تمایز و فرق آن‌ها گفت. سپس ابن سینا راه فارابی را ادامه داد و یک موضوع مهم را بیان کرد:

وقتی می‌گوییم: هستی (وجود) و چیستی (ماهیت) دو مفهوم از یک چیز هستند معنایش این نیست که دو جزء از یک پدیده هستند و با هم ترکیب شده‌اند؛ مثل اکسیژن و هیدروژن که ترکیب می‌شوند و آب را تشکیل می‌دهند.

نکته حواستان باشد که هستی (وجود) و چیستی (ماهیت) دو جنبه مختلف از یک وجود هستند و در ذهن و عقل ما از هم جدا می‌شوند، اما در خارج از ذهن این دو یکی هستند.

نتیجه این که آب و وجود آب دو مفهوم مختلف و متفاوت از یک موجود هستند (آب چیستی یا ماهیت همان وجود آب می‌باشد).

تکمیل گزاره‌ها:

۱ در اطراف ما اشیای فراوانی وجود دارند که هم «چیستی» آن‌ها را می‌شناسیم و هم از هستی‌شان خبر داریم؛ مانند آب که هم وجود دارد و هم می‌دانیم چیستی آن ترکیب اکسیژن و هیدروژن است.

۲ برخی امور وجود دارند که از هستی‌شان خبر داریم، اما چیستی آن چندان برای ما روشن نیست؛ مانند الکترون و ویروس که می‌دانیم وجود دارند، ولی چیستی‌شان چندان روشن نیست.

۳ چیستی‌های فراوانی را هم می‌توانیم در ذهن خود حاضر کنیم، در حالی که می‌دانیم این امور حداقل تاکنون در خارج موجود نشده‌اند؛ مانند سیمرغ یا دیو که در ذهن ما هستند، ولی وجود ندارند (البته فعلاً!).

نکته این گزاره‌ها مسائل روزمره هستند و قضایای فلسفی نیستند، اما یک تبیین فلسفی دارند که فارابی و ابن سینا این تبیین فلسفی (تفاوت وجود و ماهیت) را از همین نوع گزاره‌ها ارائه کرده‌اند.

قدم چهارم

ابن سینا نظر خودش را (مغایرت وجود و ماهیت) نام‌گذاری کرده است و برایش هم دلیل آورده، یکی از دلایل ابن سینا را بخوانید:

تفاوت در حمل قضیه‌ها

دو گزاره داریم: ۱ انسان حیوان ناطق است. ۲ انسان موجود است.

تست حمل در کدام قضیه با بقیه قضیه‌ها متفاوت است؟

- ۱) مثلث شکل سه‌ضلعی است.
- ۲) آسمان امروز آبی است.
- ۳) سنگ جسم جامد است.
- ۴) گیاه موجودی رشدکننده است.

پاسخ گزینه «۲» چون گزینه‌های (۱)، (۳) و (۴) همگی حمل ذاتی هستند؛ یعنی نیاز به دلیل ندارند، اما گزینه (۲) برای این که بگوییم آسمان امروز آبی است باید دلیل بیاوریم.

حمل در گزاره (۱) با گزاره (۲) کاملاً متفاوت است. چه تفاوتی دارد؟ (۱) در گزاره «انسان حیوان ناطق است» ما انسان را با حیوان و ناطق تعریف کرده‌ایم، پس این دوتا اجزای تعریف انسان هستند و چیستی (ماهیت) او را نشان می‌دهند و بیان‌کننده ذات و حقیقت انسان می‌باشد، پس ذات انسان همان «حیوان»، «ناطق» است. پس می‌توان گفت «انسان» و «حیوان ناطق» دو مفهوم هستند که از هم جدا نمی‌شوند (جدایی ناپذیرند!) پس دو لفظ هستند برای یک چیز (انسان و حیوان ناطق هر دو اسم یک موجود هستند).

نتیجه حمل «حیوان ناطق» بر «انسان» نیاز به دلیل ندارد، چرا؟ چون حیوان ناطق همان حقیقت و ذات انسان است. اگر کسی بپرسد: چرا به انسان حیوان ناطق می‌گویند؟ سؤال خیلی واضح و بی‌موردی پرسیده است! (۲) در گزاره «انسان موجود است» رابطه وجود با انسان این‌گونه نیست که برای حمل وجود بر انسان نیازمند دلیل باشیم؛ یعنی اگر بگوییم «انسان موجود است»، می‌شود پرسید چرا؟ حالا باید به سؤال جواب بدهیم چه از لحاظ هستی و تجربی یا عقل محض. به هر حال دلیل لازم داریم تا بگوییم چیزی وجود دارد. در سایر ماهیت‌ها و چیستی‌ها نسبت به مفهوم وجود همین حالت را دارند.

نتیجه مفهوم انسان به عنوان یک چیستی (ماهیت) با مفهوم وجود مغایر است و رابطه ذاتی بین آن‌ها وجود ندارد (یعنی وجودداشتن در ذات این پدیده‌ها و چیستی‌ها نیست).

ابن سینا می‌خواهد با این دلیل بگوید که وجود و ماهیت با هم متفاوت (متغایر) هستند. کل این استدلال برای این است! به تفاوت هستی و چیستی خوب دقت کنید!!

توجه تعاریفی مثل «انسان حیوان ناطق است»، «انسان حیوان است»، «انسان ناطق است» و «مثلث شکلی سه‌ضلعی است» که ذاتیات بر ذات حمل می‌شوند را حمل اولی ذاتی و حمل‌هایی، مانند «انسان حرکت‌کننده است» که امور غیرذاتی بر ذات حمل می‌شوند را حمل شایع صناعی نامیده‌اند.

گذری تاریخی

با توجه به این حرف ابن سینا، بحث «متغایر وجود و ماهیت» مهم شد و مقدمه مباحث دیگر قرار گرفت، گفته‌اند «فرق بین ماهیت و وجود بی‌تردید از اساسی‌ترین آرا و عقاید در فلسفه اسلامی است».

از این بحث، ابن سینا در برهان «وجوب و امکان» برای اثبات وجود خدا استفاده کرد.

در اروپا توماس آکویناس هم با فلسفه ابن سینا آشنا شد و این اصل را گسترش داد که بحث‌های زیادی را برانگیخت. او یک مکتب فلسفی راه انداخت به نام «تومیسیم» که هنوز در جریان است.

آکویناس در قرن ۱۳ میلادی فلسفه‌اش را پایه‌گذاری کرد که بر مبنای فلسفه دو فیلسوف مسلمان بود:

- ۱) ابن سینا
- ۲) ابن رشد

مکتب (تومیسیم) فرصتی را فراهم کرد تا فلاسفه غرب با اندیشه‌های ابن سینا و ابن رشد آشنا شوند و دوباره با فلسفه ارسطو ارتباط برقرار کنند. این نظریات هنوز هم در عالم اسلام ادامه دارد و در مورد آن بحث و گفت‌وگوهای مختلف می‌شود.